

Mr RADMILO V. PEŠIĆ

EKONOMIKA PONUDE NASUPROT KEJNZIJANSKOJ
EKONOMICI

„Naredna ekonomska teorija biće meta-kejnzijska. Ona neće moći da izgnoriše Kejnza, nego će morati da ga prevaziđe.“ — Piter Draker:
*Toward the Next Economics*¹

Kada se polovinom sedamdesetih godina pojavila ekonomika ponude (Supply-Side Economics) sa namerom da pruži objašnjenje i rešenje za fenomen stagflacije, bilo je jasno da se zapravo radi o pokušaju zasnivanja jedne nove ekonomske teorije na nekejnzijskim osnovama.

Teškoće koje su se početkom sedamdesetih godina ispoljile u svetskoj privredi dovele su do gubitka, prethodno već poljuljanog, poverenja u kejnzijsku ekonomiku. Zapravo, napadi na kejnzijsku teoriju nikada nisu ni prestajali; no ono što je za njen razvoj bilo značajno, jeste način na koji je naučna javnost te napade prihvatila. Do kraja pedesetih godina, tačnije od pojave studije Henrija Hazlita (Henry Hazlitt) *The Failure of the „New Economics“* (1959), poverenje u ideje Dž. M. Kejnza (J. M. Keynes) bilo je, u krugovima građanske ekonomske misli, gotovo univerzalno, a svi napadi odbijani. Niz pokušaja kritičkog vrednovanja Kejnzovog doprinosa od strane tada mladih, ali već renomiranih imena, nisu doveli u sumnju osnove kejnzijske teorije,² sve dok

¹ Peter F. Drucker, „Toward the Next Economics“, *The Public Interest*, Special Issue, 1980.

² J. H. Williams, „An Appraisal of Keynesian Economics“, *American Econ. Rev.*, Suppl, May, 1948, str. 273—290;

se 1960. godine nije pojavila zbirka kritičkih tekstova dvadesetorice uglednih autora, pod nazivom *The Critics of Keynesian Economics*³. Talasu kritike pridružio se i Hat (W. H. Hutt) sa razmatranjima o dometima i budućnosti kejnzijanstva.⁴ Bio je to početak kraja kejnzijanske epohe. Međutim, jednom stečeno mesto u ekonomskoj nauci nije se dalo lako napustiti. Kejnzijanska makroekonomska analiza, postavši deo tzv. neoklasične sinteze, ostavila je dubok trag na ekonomsku nauku i u toku šezdesetih godina. Sve do pojave ozbiljnih ekonomskih teškoća stagflacije, kejnzijanska ekonomika je zadržala svoje pristalice.

Od polovine sedamdesetih godina svedoci smo masovnog i demonstrativnog napuštanja kejnzijanstva, posebno u redovima mladih teorijskih ekonomista u SAD. Nemogućnost da se objasni, a kamoli reši problem simultane inflacije i nezaposlenosti koja je uzela preteće razmere, dovela je s jedne strane do poplave pesimizma u redovima istaknutih postkejnzijanaca, a sa druge strane do pojave novih teorijskih pravaca metakejnzijanskog usmerenja. Ekonomika ponude upravo je primer takvog teorijskog usmerenja. Zajedno sa koncepcijama racionalnih očekivanja, ekonomika ponude je deo širih kretanja u okviru građanske društvene i ekonomske misli, u čijem se centru ponovo nalazi „homo oeconomicus“ i koja teži napuštanju države blagostanja i njenih institucija.

Po svemu sudeći, izgleda ipak da se savremena građanska ekonomska teorija daleko teže i sporije odvaja od kejnzijanstva, no što se to u prvi mah čini. Misao Džona Majnarda Kejnza ostaje najznačajnije dostignuće građanske ekonomske teorije u dvadesetom veku, jer su svi danas vodeći pravci i škole nastali ili razradom, ili kritikom Kejnsovih stavova. Kejnzijanska ekonomika, bilo da je inspirisala na dalje usavršavanje, bilo da je podsticala na okupljanje radi kritike i opovrgavanja, ostala je glavni putokaz, a ujedno i polazište za praćenje razvoja savremene građanske ekonomske teorije.

Upravo ovaj stav ćemo pokušati da dokažemo na primeru nastanka i razvoja koncepcija ekonomike ponude. Gotovo da nema ni jednog zastupnika ovog pravca koji nije pokušao da izloži svoje poglede, suprotstavljajući ih postkejnzijanskim. Kada to kažemo, imamo u vidu posebno stavove A. Lefera (Arthur Laffer), B. Bartleta (Bruce Bartlett), Dž. Vaniskog (Jude Wanniski), M. Feldstina (Martin Feldstein) i P. K. Robertsa (Paul Craig Roberts).⁵ Štavi-

L. R. Klein, „Theories of Effective Demand and Employment“, *Journal of Political Economy*, April, 1947, str. 108—131;

L. Tarshis, „A Consideration of the Economic and Monetary Theories of J. M. Keynes“, *American Econ. Rev.*, May, 1948, str. 262—273.

³ *The Critics of Keynesian Economics*, Henry Hazlitt, ed. New York, 1960.

⁴ W. H. Hutt, *Keynesianism — Retrospects and Prospect*, London, 1963.

⁵ Bruce Bartlett, *Reganomics — Supply-Side Economics in Action*, Westport, Connecticut, USA, 1981;

še, u početku ekonomika ponude se formirala kako kroz opovrgavanje Kejnsovih postavki, tako i kroz polemike sa njegovim sledbenicima. Za razliku od monetarista i samog M. Fridmana (Milton Friedman), čiji se sukob sa kejnzijancima bazirao na problem novca, njegovom mestu i ulozi (imovinski, nasuprot dohodnom pristupu), sukob ekonomike ponude i kejnzijanstva svodio se pre svega na domen ekonomske politike. Spor između kejnzijanaca i monetarista vodio se i na teorijskom i na empirijskom planu. Jedno od bitnih pitanja oko kojeg su se „ukrstila koplja“ bio je problem validnosti kvantitativne jednačine, $MV=PT$. Ono je za sobom povuklo problem stabilnosti brzine opticanja novca, V , u uslovima različitih nivoa zaposlenosti, što je rezultovalo razlikama između kejnzijanskih i monetarističkih mera za suzbijanje depresije. Dakle, sukobu u domenu ekonomske politike prethodio je sukob u domenu ekonomske teorije.

U slučaju suprotstavljanja ekonomike ponude kejnzijanskoj ekonomici polazi se, pre svega, od nemoći kejnzijanske ekonomske politike da reši problem stagflacije. Zapravo, ekonomika ponude je daleko više ambicija iskazala na polju ekonomske politike, nego teorije. Otuda i napad jednog od većih zastupnika ekonomike ponude, Martina Feldstina, ide putem kritike Kejnsovih pogleda na zaposlenost, akumulaciju i aktivnost države u privredi.⁶ Prema Feldstinu i većini njegovih istomišljenika, Kejnzovi pogledi na ove probleme su ograničeni vremenom i uslovima nastanka *Opšte teorije*, te su kao takvi neprimenljivi na stanje američke privrede šezdesetih i naročito sedamdesetih godina.

Kao osnovni uzrok postojanja nezaposlenosti u SAD, poslednjih decenija Feldstin navodi nepovoljan, uzak nivo privredne inicijative i veštačke barijere, koje su rezultat loše vođene ekonomske politike države. Umesto zastarelog kejnzijanskog tretiranja nezaposlenosti, kao posledice neadekvatne tražnje za radom, ekonomika ponude nudi drugačije viđenje.

„Zapravo, pogrešan kejnzijanski pogled na nezaposlenost pružio je obrazloženje za neadekvatne mere ekonomske politike. Kada bi zaposlenost bila prosto posledica nedostatka tražnje kako su kejnzijanci verovali, plaćanje visokih nadoknada nezaposlenima olakšalo bi finansijske teškoće bez ikakvih štetnih efekata po inicijativu. No, to nije slučaj, jer sa onakvom vrstom tržišta rada kakvu smo imali prilike da iskusimo u protekle dve decenije, postojeće visoke nadoknade povećale su ukupnu nezaposlenost podstičući nezaposlene da odgađaju povratak na posao, a prisiljava-

Martin Feldstein, „The Retreat from Keynesian Economics“, *Economic Impact* 37, 1982/1;

Paul Craig Roberts, „The Breakdown of the Keynesian Model“, *The Public Interest*, 52 (Summer 1978), str. 20—33.

⁶ Martin Feldstein, „The Retreat From Keynesian Economics“, *Economic Impact* 37, 1982/1, str. 54—59.

jući poslodavce i zaposlene da organizuju proizvodnju tako da izdvajaju visoke doprinose za nezaposlene i otpuštene.“⁷

„Kejnzijanski način gledanja na nezaposlenost ne samo što je zaoštrio ovaj problem, već je doprineo rastućoj stopi inflacije... Rastuća stopa inflacije od sredine šezdesetih godina dobrim delom bila je rezultat prekomerne tražnje stvorene pogrešno vođenom monetarnom i fiskalnom politikom. Tako je pogrešno spoznavanje pravih razloga nezaposlenosti u posleratnoj američkoj privredi, bilo glavni razlog za rast kako nezaposlenosti tako i inflacije, koji karakterišu poslednjih petnaest godina.“⁸

Ništa manje kritičnosti ova grupa ekonomista ne ispoljava prema kejnzijanskom tretiranju akumulacije kapitala. Optužujući Kejnz za „strah od prekomerne štednje“, oni odbacuju i postkejnzijanske poglede ističući da su u njima sasvim zapostavljeni problem privrednog rasta i investiranja.

Omiljena tema napada radikalnih zastupnika ekonomike ponude bile su i „pogrešno zasnovane“ institucije socijalne zaštite koje funkcionišu na kejnzijanskim principima. U ovom domenu kritike istakli su se Bartlet, Vaniski, a posebno Feldstin, kroz pokušaj da ekonometrijskom analizom dokaže štetnost postojećeg sistema socijalnog osiguranja na formiranje akumulacije. Ovaj pokušaj Feldstina pretrpeo je snažnu i argumentovanu kritiku od strane više autora, npr. Baroa (Baro), Vajsa (Weiss) i definitivno Lesnoja (Lesnoy) i Lajmera (Leimer), koji su, našavši grešku u Feldstinovom modelu, opovrgli njegove argumente matematičkim putem.

Kritiku kejnzijanskih komponenata u američkoj ekonomskoj politici radikalni zastupnici ekonomike ponude upotpunjuju analizom efekata monetarne politike, tvrdeći da je dugo primenjivana politika jeftinog novca dovela do mnoštva deformacija u privredi, od kojih je naročito bitna ona koja se odnosi na destimulisanje štednje i akumulaciju kapitala.

Sve je ovo upotpunjeno nizom zahteva za deregulacijom privrede i istupanjem države iz ekonomskog života, čime se ekonomika ponude uključila u širu struju konzervativnih, kontrakejnzijanskih opredeljenja usmerenih na reformu, ili konkretnije rečeno, ukidanje države blagostanja. U tom smislu je nastala i tzv. Leferova kriva, koja zapravo služi više kao propagandni plakat nego analitički instrument ekonomike ponude, jer ma koliko da je tačno, tvrđenje o funkcionalnoj zavisnosti poreskog prihoda od visine poreske stope, ova kriva sama za sebe ništa ne govori o konkretnom stanju u kom se privreda nalazi, niti koja je to optimalna poreska stopa koja obezbeđuje maksimalni prihod od poreza. Otuda se zahtev za smanjenjem poreskog opterećenja više zasniva na subjektivnoj proceni, no objektivnim merenjima.

⁷ Isto, str. 55.

⁸ Isto, str. 56.

Možda jedino teorijsko pitanje oko kojeg su se sukobili zastupnici ekonomike ponude i kejnzijanci jeste pitanje važenja Sejovog zakona.

Na ovom mestu neophodno je napraviti razliku između pogleda radikalnih i umerenih zastupnika teorije ponude, jer dok radikalni zastupnici odbacuju Kejnza u celini, kod umerenih supply-sidera se oseća distinkcija između Kejnsovih stavova i stavova postkejnzijanaca. Džordž Džilder (George Gilder), jedan od najelokventnijih pobornika ekonomike ponude, u knjizi *Wealth and Poverty*⁹ kaže da su stvarni Kejnzovi stavovi, čak i oni u vezi sa Sejovim zakonom i ulogom ponude, daleko povoljniji po supply-side ekonomsku politiku no što su to savremeni kejnzijanci u stanju da prihvate. Džilder ovaj stav opravdava ističući da Kejnz nigde nije negirao zakon kao takav, već ga je smatrao specijalnim slučajem, zapravo izuzetkom, koji nastaje u situaciji kada investicije apsorbuju celokupnu masu štednju.¹⁰ Sva neslaganja ekonomike ponude sa kejnzijanstvom, umereni supply-sideri pripisuju postkejnzijancima, njihovoj jednostranosti i rigidnosti u tumačenju *Opšte teorije*, te razvijanju Kejnsovih ideja u smeru koji je više odgovarao političkom duhu vremena, nego samoj suštini ideja.

Ovaj pokušaj umerenih zastupnika ekonomike ponude unekoliko podseća na monetarističko suprostavljanje kejnzijanaca Kejnzu. „Kejnzovi sledbenici elaborirali su njegovu istorijski određenu analizu u bezvremenski i od prostora nezavisan skup opštih principa, žrtvujući tom procesu mnogo od njegove suptilnosti i tako uspostavili kejnzijanzizam kao ortodoksiju zrelu za kontranapad.“¹¹ Ovaj stav H. G. Džonsona kao da se potpuno poklapa sa pogledima umerenih zastupnika ekonomike ponude, čiji će pokušaj prebacivanja kritičke oštrice na postkejnzijance i pomirenje i pomirenje sa Kejnzom imati značajne implikacije za dalji razvoj ekonomike ponude.

Za razliku od umerenih, među kojima su se pored Džildera našli i M. Ivans (M. Evans), N. Tjur (N. Ture) i D. Stokmen (D. Stockman), radikalni zastupnici smatraju da između Kejnza i njegovih sledbenika nema razlike. Bartlet u knjizi „*Reaganomics*“ — *Supply-Side Economics in Action*¹² kritikuje Kejnza da je shvatio Seja površno i uproščeno, a da su citati stavova Dž. S. Mila (J. S. Mill) dati van konteksta i pomalo pristrasno.¹³

⁹ George Gilder, *Wealth and Poverty*, New York, 1980.

¹⁰ Isto, str. 118.

¹¹ H. G. Johnson, „The Keynesian Revolution and the Monetarist counterrevolution“, *American Econ. Rev.*, vol. 61, № 2, May 1971.

¹² Bruce Bartlett, *Reaganomics — Supply-Side Economics in Action*, Westport, Connecticut, USA, 1981, str. 16—22.

¹³ Autor očigledno ima u vidu drugo i treće poglavlje *Opšte teorije* u kojima su dati stavovi Dž. S. Mila, Hobsona i A. Maršala.

Videti: J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, The Collected Writings of J. K., vol. VII, str. 4—22.

Ovako oštru i zanimljivu konstataciju Bartlet u navedenoj knjizi ni sa čim ne obrazlaže. Umesto argumentacije svojih stavova nudi nam već poznate, klasične analize Kejnsovog rada u referencama,¹⁴ pozivajući se na njih bez produbljanja i kometarisanja. Otuda zaključujemo da se Bartlet daleko više ogrešio prema Kejnzu no što je to bio slučaj sa Kejnzom prema Seju i Milu. Sličan odnos prema Kejnzu ispoljili su i ostali radikalni zastupnici ekonomike ponude.¹⁵

Polovinom 1983. godine grupa radikalnih supply-sidera doživljava praktičan poraz. Tom porazu je daleko više od oštih teorijskih kritika¹⁶ doprineo rastući budžetski deficit koji se kao posledica smanjenja poreza počeo da ispoljava počev od 1982. godine. U praksi se dogodilo upravo ono oko čega su se radikalni zastupnici ekonomike ponude sukobili sa tzv. umerenim. Za razliku od umerenih zastupnika ekonomike ponude, koji su zahtevali da smanjenje poreza mora u dolar biti praćeno smanjenjem državnih rashoda, (da ne bi pokrivanje budžetskog deficita prouzrokovalo inflatorne posledice) radikalni supply-sideri, na čelu sa Polom Krejgom Robertsom, su verovali da će smanjenje poreskih stopa, konkretno marginalnih, biti toliko podsticajno za proizvodnju i ponudu, da će se preko povećanja poreske osnovice ostvariti suficit u budžetu, te da otuda smanjenje poreskih stopa ne treba da bude praćeno smanjenjem državnih rashoda.

Dobro je poznato da je sve veći deficit u budžetu SAD od 1982. do danas defitivno negirao koncepcije radikalnih zastupnika ekonomike ponude.

U međuvremenu, pozitivne rezultate koje je američka privreda zabeležila, smanjujući inflaciju i nezaposlenost, podižući produktivnost i uspešna restrukturirajući industriju, sebi pripisuju zastupnici svih vodećih pravaca u ekonomskoj teoriji. Zapravo, ekonomska politika koju je administracija SAD sprovodila od 1980. do danas, imala je primese raznih pravaca, ne oslanjajući se isključivo ni na jedan od njih.

U ovome ni ekonomika ponude nije izuzetak; ipak njeni zastupnici su danas znatno tiši i manje nametljivi no pre pet do šest godina.¹⁷ Međutim, posledice ekonomike ponude na teritorijskom polju ostaju značajne i ogledaju se u činjenici da je ekonomska nauka posle četiri decenije vladavine kejnzijanskog pogleda

¹⁴ Bartlet se poziva na stavove J. A. Schumpetera iz *Istorije ekonomske analize* i rada objavljenog u *American Economic Review*, Sept. 1946. Takođe se poziva na kritike Kejnza iz zbornika *The Critics of Keynesian Economics*, H. Hazlitt ed. Princeton, New York, 1960.

¹⁵ R. E. Keleher, W. P. Orzechowski, „Classical Origins of Supply-Side Economics“, *Economic Impact* 36, 1981/4.

¹⁶ Među kritičarima ekonomike ponude ističu se: Gardiner Ekli, Džozef Pečmen, Džon Kenet Galbrajt, Vilijem Heler, Dejms Tobin i Milton Fridmen uz većinu zastupnika savremenog monetarizma.

¹⁷ Paul Craig Robert, *The Supply-Side Revolution*, Cambridge, Mass, USA and London, England, 1984.

na ekonomsku stvarnost, kroz prizmu agregatne tražnje, uspela da ponudi novu i donekle drugačiju optiku. Po svemu sudeći, aspekt agregatne ponude i problemi koji se u vezi sa ponudom javljaju, više neće moći da se ignorišu. Pokušaji povezivanja, integracije, kejnzijanske ekonomike tražnje sa ekonomikom ponude, bez obzira da li su došli sa strane tzv. umerenih supply-sidera, ili dojučerašnjih postkejnzijanaca, zaslužuju punu pažnju.

Jedan deo zastupnika ekonomike ponude pravilno ocenjuje značaj Kejnza i praveći jasnu granicu između njega i njegovih sledbenika, ide putem stvaranja tzv. meta-kejnzijanske ekonomske teorije. Cilj ove teorije nije negiranje kejnzijanstva, već njegovo prevazilaženje i obogaćivanje, upravo na način kako je to istakao rodonačelnik ekonomike ponude Robert Aleksandar Mandel (Robert Alexander Mundell).¹⁸

Jedan od prvih udžbenika ekonomike ponude, pojavio se 1983. godine. Autori, Grinhut (M. L. Greenhut) i Stjuart (C. T. Stewart) posvećuju veći deo knjige *From Basic Economics to Supply-Side Economics*¹⁹ upravo nastanku i suštini osnovnih ideja ekonomike ponude. Tako se ovaj novi pravac pojavio i u univerzitetskom udžbeniku, a ne, kao što je u početku bio slučaj, samo na stranicama naučnih časopisa i stručnih žurnala. Ono što je posebno interesantno, jeste način izlaganja osnovnih koncepcija ekonomske ponude korišćenjem kejnzijanskih dijagrama i kejnzijanskog aparata uopšte.

Grinhut i Stjuart ne samo da su izložili stavove ekonomike ponude ravnopravno sa učenjima ostalih vodećih škola i pravaca u savremenoj građanskoj ekonomskoj teoriji, već su to učinili na način blizak ekonomistima formiranim na neoklasični mi postkejnzijanskim osnovama. Sve ovo nedvosmisleno govori da je došlo do otupljivanja teorijske oštrice ekonomike ponude prema kejnzijanstvu, koje je, ako ne direktno, ono više indirektno, kao podloga za okupljanje i kritiku, poslužilo artikulaciji gledišta ekonomike ponude.

Razloge za ovakav postupak u izlaganju Grinhata i Stjuarta treba tražiti ne samo u želji da suština supply-side teorije dopre do što šireg kruga studenata i nastavnika na onim univerzitetima

¹⁸ „Meni se ne dopada današnji pokušaj nekih ekonomista da „sahrane“ Kejnza. Ako bi ga „sahranili“, morali bismo da ga ponovo oživimo čim bismo ušli u naredni period masovne nezaposlenosti. Njegov model bio je i ostaje efikasan za takav period. Ja ne mislim o sebi da nosim baklju revolucije. Danas dobri ekonomisti uče i od klasične i od kejnzijanske teorije. U onome što sam napisao kejnzijanstvo sam opisao kao „romantično“, a ekonomiku ponude kao „realističnu“. Na ovom svetu ima mesta za oba. U vremenima depresije kejnzijanski „romantizan“ je ISPRAVAN!“

Iz intervjua R. A. Mandela Džonu Bruksu za časopis *The New Yorker*, „Annals of Finance; The Supply-Side“. *The New Yorker*, April 19, 1982.

Jude Wanniski, *The Way the World Works*, New York, 1978.

¹⁹ M. L. Greenhut, Ch. T. Stewart, Jr. *From Basic Economics to Supply-Side Economics*, New York and Richardson, Texas, 1983.

široj SAD na kojima se još uvek uz puno poštovanje izlaže kejnzijanska ekonomika, već i u svesti o prilično oskudnom analitičkom instrumentarijumu ekonomike ponude. Očigledno je da su Grinhat i Stjuart bili sasvim svesni, još uvek, oskudnog teorijskog dometa ekonomike ponude.

Činjenica da se na prilično uprošćenim teorijskim stavovima baziraju veoma ambiciozne ekonomsko političke sugestije poslužila je za mnoštvo oštih napada na supply-side ekonomiku, kako od strane monetarista tako i od strane kejnzijanaca. Osobito je zanimljiva linija napada Lestera Teroua²⁰ koji, duhovito poistovećujući većinu uglavnom radikalnih zastupnika teorije ponude sa pankerima, otkriva da u osnovi ovog novog pravca leži rigidno, dogmatsko tumačenje klasičnog, slobodno-konkurentskog učenja.

„U svakom slučaju ekonomika ponude predstavlja trijumf bukvalne i bezuslovne ekonomike slobodne konkurencije. Pristalice ekonomike ponude samo čine eksplicitnim ono što je u modelu slobodne konkurencije implicitno dato.“²¹

Iz svega se nameće zaključak da ekonomika ponude ipak ne odstupa drastično od tokova građanske ekonomske misli, mada nas pojedini njeni zastupnici i dalje u to odstupanje ubeđuju.²²

Nema sumnje da zbog nedostatka teorijske osnove, ekonomika ponude još uvek ne predstavlja stvarni izazov kejnzijanstvu, što ističe i Lorens Klajn (Lawrence Klein).²³ Njen značaj se ogleda u tome da je skrenuvši pažnju ekonomske nauke na pitanja u vezi sa ponudom pojedinih roba, stanjem na određenim tržištima i agregatnom ponudom, poslužila kao inspiracija za određena značajna usavršavanja savremene ekonomske analize. Kad ovo kažemo, imamo u vidu upravo Klajnovu radove na stvaranju novog modelskog pristupa u makroekonomiji, integrisanjem ekonomike ponude i ekonomike tražnje.²⁴ Nastavljajući rad, pravcem kojim

²⁰ Lester C. Thurow, *Dangerous Currents — The State of Economics*.

²¹ Isto, str. 133.

²² Kada je reč o pokušaju da se ekonomika ponude prikaže kao nešto sasvim različito od vladajućeg toka ekonomske misli na Zapadu u drugoj polovini ovog veka, te da se direktno nadoveže na pojedine stavove Adama Smita, imaju se u vidu tvrđenja data u sledećim knjigama:

Bruce Bartlett, Timoty P. Roth, ed. *The Supply-Side Solution*, Chatham, Ney Jersey, 1983;

Paul Craig Roberts *The Supply-Side Revolution*, Cambridge, Mass. USA, London England, 1984.

²³ „Postoji nešto u ekonomici ponude, čak i u njenoj popularnoj verziji što daje razumno objašnjenje za sadašnje mere američke ekonomske politike ali nema osnove za tumačenje supply-side ekonomike kao izazova kejnzijanstvu.“ Iz rada „*Recent Challenges to Keynesian Economic from the Supply-Side, Rational Expectations and Monetarism*“, prezentovanog 1982. od strane L. R. Klajna na The London School of Economics and Political Science.

²⁴ Lawrence R. Klein *The Economics of Supply and Demand*, Baltimore, Maryland, 1983.

je još 1978. krenuo u tekstu pod nazivom *The Supply-Side*,²⁵ Klajn je povezoao input-output model Leontjeva sa kejnzijanskim jednačinama finalne tražnje i nacionalnog dohotka, te tako stvorio jedinstveni makromodel. Ovaj generalni makromodel odražava suštinsku vezu između proizvodnje i finalne potrošnje, vezu koja se ogleda u simultanom rešavanju svih jednačina u sistemu, pri čemu se jednačine finalne tražnje ne mogu rešavati bez korišćenja input-output sistema, dok se u isto vreme konvencionalan makromodel tražnje koristi za rešenje modela ponude (input-output). Uz sve ovo, kao značajna novina javljaju se tzv. satelitski modeli proizvodnje i ponude određenih specifičnih sektora, npr. energetike, goriva itd. Ovi satelitski modeli se ekonometrijski obuhvataju kroz sledeće sisteme jednačina: proizvodna funkcija, funkcije tražnje za faktorima proizvodnje, jednačina tražnje za proizvodom određenog sektora za koji se priprema model, funkcija zaliha, jednačine cene faktora i jednačina cena proizvoda o kom je reč.²⁶ Na ovaj način dobijeni parametri iz određenih ključnih sektora iterativno se uključuju u veliki makromodel privrede kao celine.

Ovakav Klajnov pristup najbolje svedoči o pokušajima integracije kejnzijanskih elemenata i elemenata ekonomike ponude u domenu ekonomske teorije.

Na polju ekonomske politike zapaža se slična pojava povezivanja različitih teorijskih pristupa u rešavanju problema savremene privrede. Čak i u redovima zastupnika ekonomike ponude, koji su do skora bili vrlo isključivi, raste svest o potrebi i mogućnostima kombinovanja kejnzijanskih i monetarističkih instrumenata ekonomske politike, zajedno sa supply-side.²⁷

Sve se češće u krugovima ekonomista čuju stavovi da svaki od navedenih pristupa ima svoj značaj u određenim uslovima i da se upravo umešnost u vođenju ekonomske politike sastoji u pravilnom izboru teorijskog pristupa i instrumenata koji se nude u okviru različitih, danas prisutnih, škola i pravaca. Ono što je za vođenje uspešne ekonomske politike značajno, jeste pravilno proceniti situaciju, pa tek onda odabrati i kombinovati instrumente koji se nude.

Dakle, savremena građanska ekonomska nauka, izašavši dobrim delom van kejnzijanskih okvira, ipak, ne odbacuje kejnzijanstvo u potpunosti.

²⁵ Lawrence R. Klein „The Supply-Side“, *The American Econ. Rev.*, March 1978.

²⁶ Isto, str. 143—145, Appendix.

²⁷ M. L. Greenhut, Ch. T. Stewart, Jr. *From Basic Economics to Supply-Side Economics*, New York and Richardson, Texas, 1983, str. IX.

Mr Radmilo V. PEŠIĆ

THE SUPPLY-SIDE ECONOMICS VERSUS KEYNESIAN ECONOMICS

(Summary)

When the supply-side economics appeared in USA in the middle seventies in order to give an explanation and the solution for the phenomenon of stagflation, it was obvious that in fact it was an attempt to attempt to establish a new economic theory based on non-Keynesian foundations. However, contemporary economic thought is leaving Keynesianism much slower than it might appear. The thought of J. M. Keynes remains as the most important achievement in 20th century economics. All current leading schools and streams have evolved from Keynesian views, either by elaboration or by criticism. Inspiring to the further improvements, but also stimulating on criticism Keynesian economics has remained as a corner stone in modern bourgeois economic theory. This idea is practically evident in the supply-side economics. The analysis of either radical or moderate supply-siders views reveals the following:

1. Opposing to the Keynesian model is more declarative than essential. The denial of Keynesian economics mostly refers to economic policy, but not to theory.

2. Moderate supply-siders estimate correctly the importance of J. M. Keynes. Their aim is not to deny Keynesian economics, but to enrich it by introducing some new elements related to the aggregate supply, as well as to the supply of certain specific commodities.

3. Supply-side economics does not completely disagree with the main streams of bourgeois economics but it represents the culmination of rigid and consistent apprehension of the classical competitive model.

4. Supply-side economics represents a perfect example of so called „Ricardian fault“ i.e. the attempt of making ambitious economic policy suggestions on very poor theoretical ground. The fact has been proved once again in making one of the first textbooks of the new trend in which the basis of the supply-side economics has been explained by using Keynesian diagrams and analytical tools.

5. For the future development of the economic theory very significant are endeavours to integrate Keynesian demand side economics with the supply-side economics. Therefore, modern economics does not deny Keynesianism, although it has already exceeded its framework.